

Az új Ptk. VI. könyvének XLIII. fejezete rendezi a bizalmi vagyonkezelési szerződést. Ennek a szerződéstípusnak a törvényi szabályozása jelentős újdonságot eredményezhet a magyar joggyakorlatban, számos előny mellett némi bizonytalanságot is felvetve. A jogtörténetben a kezdetektől, az antik jogoktól ismert annak a gazdasági szükségletnek különböző jogi konstrukciókban történő szabályozása, amikor egyes – akár magán-, akár jogi – személy(ek) valamilyen okból vagyona/vagyonuk kezelését, hasznosítását nem tudja/tudják vagy nem kívánja/kívánják személyesen megvalósítani. Ennek érdekében alapvetően két főbb szabályozási forma közül választhatnak; így a vagyon tulajdonosától elkülönült jogalanyisággal rendelkező szervezeteken keresztül vagyonkezelést, ahol a tulajdon közvetetté válik, és az adott, leginkább gazdasági társaságban meglévő részesedés jeleníti meg a tulajdonos jogait; valamint a kötelmi jogviszonyon, szerződésen alapuló vagyonkezelést. Ez utóbbi esetén felmerül annak a kérdése, hogy a tulajdonos és a vagyonkezelő közötti jogviszony miként jeleníthető meg harmadik személyek irányában, lehet-e dologi jogi hatása, vagyis a vagyonkezelő részére szerződés alapján biztosított jogosítványok kívülállókkal szemben miként juttathatók érvényre.

A bizalmi vagyonkezelés a gazdasági életben számos cél megvalósítására alkalmas jogi konstrukciót jelenthet. Különösen alkalmazható a vagyont kezelni nem képes, vagy ahhoz hozzá nem értő, vagy a tulajdonosi minőséget a külvilág számára felfedni nem kívánó személyek érdekében, jótékonyági célból, befektetések kezelésére, munkavállalók díjazása érdekében, finanszírozási források egységes kezelésére, a vagyon védelme érdekében, adótervezési célból, közös tulajdon kezelése céljából. A bizalmi vagyonkezelés történeti előzményei között kiemelkedő jelentősége van az angol jogban kifejlesztett – szintén nem angol előzmény nélküli (ti. a use) – trust jogi konstrukciónak, pontosabban jogintézményének, amelynél fogva a *vagyon tulajdonjoga megoszlik* azon személy között, akire rábízják a dolgot (trustee, vagyonkezelő), aki egyben jogilag tulajdonosnak minősül, illetve a kedvezményezett (beneficiary) között, akinek kifejezetten a javára köteles a vagyonkezelő

A bizalmi vagyonkezelés – közelebbről

Fontos könyv jelent meg ez év márciusában A bizalmi vagyonkezelés és a trust, Jogtörténeti és összehasonlító jogi elemzés címmel a HVG-ORAC Kiadó gondozásában. A kötet szerzője, dr. Sándor István arra vállalkozott, hogy a bizalmi vagyonkezelésre vonatkozó legfontosabb jogi jellemzőket összefoglalja. A nyolc fejezetből álló mű az első olyan magyar nyelvű könyvnek tekinthető a témakörben, amely a gyakorló ügyvéd számára is számos tanulsággal szolgálhat.

Dr. Szűcs Imre Zoltán ügyvéd, Budapest

a jogait gyakorolni. A trustot keletkeztető valamennyi „jogi tény” sajátja, hogy 1. az alapító szándéka a vagyonkezelésre irányul, 2. elkülöníthető és konkretizálható a kezelésbe adott vagyon, és 3. meghatározásra kerülnek a kedvezményezettek. Ami a trust keletkezését/keletkeztetését illeti, nem véletlenül írhatunk erre – közismert tartalmú fogalomként – az angolszász jogban valamely „jogi tény”, ugyanis hosszú és a gyakorlat alapján is nagyban meghatározott jogfejlődés után a trust a fenti jegyekkel létrejöhett¹ 1. a jog alapján (trust by operation of law), 2. jogszabály előírása alapján (statutory trust), 3. a vagyonrendelő szándéka alapján (express trust), ami egyben a trust talán leginkább általános felosztását is jelenti. Más kategorizálás alapján² ismert 1. a szándékosan létrejött trust (express trust), 2. burkolt trust (implied trust). Ezek megértéséhez a szerző ifj. Szladits Károly mellett Alastair

Hudson, Noel, Chris és Greg Kelly, Michael Lubetsky, Lynton Mowbray, Nicolas le Poidevin, Albert Keating, J. F. O'Connor jogmagyarázatait is megismerteti az olvasóval, melyekből nyilvánvalóvá válhat, hogy az angolszász jogban a trust mint bizalmi vagyonkezelésnek tekinthető jogi konstrukció nem pusztán szerződéssel keletkeztetett, illetve keletkeztetett. Ez fokozottan irányítja rá a figyelmet az angolszász bizalmi vagyonkezelés, a trust *kettős tulajdonjogi koncepciójára*, melynek lényege a legal és equitable title elkülönülése. A szerző ennek megismertetéséhez mások mellett újra ifj. Szladits Károlyra hivatkozik³, midőn a magyar jogtudós nyomán megtudhatjuk, hogy az elsődleges probléma az, hogy maga az angol jogtudomány sem tisztázta, hogy a trust kötelmi vagy dologi jogi intézmény-e. Ez eredményezi a trust kétarcúságát és eredményezheti a bizonyos fokú értetlenséget, amit a konti-

kontinentális jogon nevelkedő jogász érezhet eleinte, amikor az angolszász trust lényegének megismerésére vállalkozik. Ugyanis az angolszász jogi felfogás a tulajdonjog megítélése tekintetében eltér a civiljogtól. A tulajdonjog nem pusztán *jog*, hanem *a jogok csokra, kötege*. A tulajdonjog *csak egyike azoknak* a jogoknak, amelyek egy dologon fennállhatnak, és nem e jogok összessége. A szerző által művének az angol jogfejlődést taglaló részében részletesen elmagyarázott equitynek köszönhető, hogy az angol jogban a *vagyonnak* (mint a jogok csokrának, kötegének) újabb és újabb formáit is elismerték, és lehetővé tették azok átruházhatóságát; tekintve, hogy a *vagyonnak* az egyik meghatározó jellemzője, hogy átruházható és hasznosítható. A trust intézménye eleinte az equity alapján a kedvezményezettnek csak személyes, azaz kötelmi jogosultságot biztosított a vagyonkezelővel szemben. Később az equity átrendezte ezeket a jogokat, és speciális védelmet biztosított. A XIX. századra tehető, hogy a kedvezményezettek jogosultak lettek a jogaikat harmadik személy részére átruházni, valamint védelmet kaptak a vagyonkezelő fizetési képtelensége esetére. Sarah Worthingtonra hivatkozva a szerző közli, hogy a következő jelentős lépés az volt, amikor nem csak a vagyonkezelő fizetési képtelensége esetére biztosított az equity védelmet a kezelt vagyon vonatkozásában. Noha az angol jogi szakirodalomban a kedvezményezett jogainak minősítése vitatott kérdéskör, anynyi talán megállapítható, hogy a kedvez-

ményezettnek – a mi fogalmaink szerint – kötelmi igénye áll fenn a vagyonkezelővel szemben, és dologi igénye a trustvagyon iránt; vagyis az angol jogrendszerben egyes intézmények (így a trust esetében is) a kötelmi és a dologi jogi jellegű jogviszonyok vegyesen vannak jelen, ami tehát a trust esetében annak kettős tulajdonjogi koncepciójával azonosítható. Az angol joggyakorlatban talán nem egyedi jelleggel mindazonáltal akad példa arra, hogy ezt a kérdést pragmatikusan kezelték, és abból indultak ki, hogy *az egyes konkrét jogviták kezelése során sokszor inkább hátrányos a jogviszony kategorizálása*, mintsem hogy ez segítséget nyújtson a bírónak, vagyis a joggyakorlat a kérdés tisztázását a jogtudósokra bízta⁴. A szerző emellett, hogy részletesen kifejti, hogy a bizalmi vagyonkezelés (trust) esetén a kedvezményezett jogának megítélése a „tulajdonjog” és a „locus standi” (kereshetőségi jog) szempontjából miként értelmezhető, valamint azt, hogy a kikényszeríthetőség a kontinentális jogász megközelítésben miért meglehetősen nehéz, precízen végigvezeti az olvasót a vagyonrendelőt, a vagyonkezelőt és a kedvezményezettet érintő jogokon és ezek változásán jogesetek sorát felvonultatva, nem megfélelvezve R. C. Nolan, Watkin, Marshall, H. G. Hanbury, David Hayton, Geraint Thomas, továbbá Lord Evershed véleményei megosztásáról sem.

Kérdés, beszélhetünk-e a trust recepciójáról a kontinentális európai jogba, jelentkeztek-e „problémák” ennek során,

kialakultak-e a trusthoz hasonló jogintézmények, jogi konstrukciók a kontinentális Európában. Míg az olvasó a könyvben eddig eljut (IV. fejezet), a későbbiekben se számíton másra, mint addig: rigorózus precizitású jogtörténeti elemzésre, jogirodalmi nézetek részletes ismertetésére, a joggyakorlat széles körű vázolására, továbbá újdonságként az angol trust elemeit tartalmazó egyes szerződéstípusok, jogintézmények megismertetésére (úgy mint az ajándékozás, a hagyomány, a harmadik személy javára szóló szerződés, a fiducia, a megbízás, a képviselő, a haszonélvezet, az örökhaszonbérlet, az eltartási szerződés, a hozomány, a hitbizomány, a végrendeleti végrehajtó, a jogalap nélküli gazdagodás, az alapítvány, a gazdasági társaság), továbbá néhány, a bizalmi vagyonkezelést indokoltá tévő különös igény felvázolására (kiskorúak, fogyatékkal élők védelme) éppúgy, ahogyan a trusttal szemben támasztott szkeptikus nézetek és a trust civiljogi átvételét ezzel szemben mégis lehetségesnek tartó vélemények megismertetésére.

A könyv e részében tizenegy pontból álló felsorolással is megismerkedhetünk David Haytonra hivatkozva, aki eligazodást ad a trust és a szerződés közötti különbség észlelésére. Ilyen ismeretekkel felvértezve egyebek mellett megláthatjuk a trust *szerződéses vonásait* és azok gazdasági előnyeit, továbbá a könyv *egyik legfigyelemre-méltóbb* részében (IV. 4.) *a trust jogviszony szerkezeti elemeit a kontinentális jogrendszerekben ismert jogviszonyokra lefordítva*.

A könyv végigvezeti az olvasót a truston és az ahhoz hasonló konstrukción is *a hangsúlyt egyes országok jogrendszerére helyezve*, valamint a nemzetközi jogegységességi törekvéseken, hogy végül értekezést olvashassunk a bizalmi vagyonkezelés és a magyar jogrendszer viszonyáról, immár nem pusztán de lege ferenda.

Ami a trust, a bizalmi vagyonkezelés jelenét illeti, a szerző régiókra, illetve országokra lebontva feltárja, hogy a trust a brit birodalom, majd nemzetközösség országai számára az angol jog kisebb-nagyobb intenzitással átvételével, beszívargásával jelent meg. Ennek következménye, hogy pl. Észak-Amerikában (néhány kivételtől eltekintve: Louisiana állam, USA, Québec tartomány, Kanada, Mexikó, valamint Saint-Pierre et Miquelon – ami Franciaország tengerentúli megyéje), Ausztráliában, Új-Zélandon, Hongkongban, Indiában, Máltán, Cipruson stb. a trust szabályainak van egy többé-kevésbé közös magja és azonos esetjogon alapuló gyakorlata. A civiljogi jogrendszerű országokban a trustnak a gazdasági életben betöltött szerepe miatt igény jelentkezett ennek a konstrukciónak a bevezetésére, de legalábbis a funkcióját betöltő hasonló szabályozás kialakítására. Azokban a civiljogi országokban, államokban-tartományokban, ahol az angol gazdasági, politikai befolyás meghatározó mértékben jelen volt, elkerülhetetlenné vált a trust szabályozása (Louisiana, Québec, Dél-Afrika, Panama, Mexikó, Chile stb.) is. Ehhez képest Európában a római jogi hagyományokon nyugvó jogrendszerek alapvetően saját utat jártak be, és vagy teljesen elvetették a trust intézményét (Németország, Ausztria, Svájc stb.) a fiduciárius tulajdonátruházás jogszabályi háttér nélküli gyakorlatának kialakításával, valamint a magánalapítvány alkalmazásával, vagy a trust gazdasági előnyeit felismerve ahhoz hasonló intézményt alakítottak ki, amelyben Liechtenstein élen járt a XX. század elején.

A szerző választ ad könyvében arra a kérdésre is, hogy a civiljogi hagyományokat vagy azokat is követő egyes államok joga milyen feleletet ad arra a kérdésre, hogy „kié a tulajdonjog”, valamint elemzi a célra rendelt trust (private purpose trust) elemeit és a rendelkezési jog gyakorlásának sajátosságait.

A vagyonrendelő marad a tulajdonos

Liechtensteinben a vagyonkezelési jogviszony a német konstrukcióhoz hasonlóan került kialakításra (Treugeber – Treuhänder, Salmann – Begünstigter). Oroszországban az új ptk. konstrukciója alapján a vagyonrendelő nem ruház át tulajdonjogot a vagyonkezelő részére. Az izraeli szabályozás nem írja elő a vagyonrendelő számára, hogy átruházza a kezelendő vagyon tulajdonjogát a vagyonkezelő részére, valamint a kedvezményezettnek nincs dologi jogi jogosultsága a kezelt vagyonra. A kínai szabályozás nem írja elő a vagyonrendelő számára a kezelendő vagyon tulajdonjogának átruházását a vagyonkezelő részére. Hasonlóan csak a megbízás keretein belül kezeli a vagyonkezelés intézményét a máltai, az izraeli és a grúz jog is.

A vagyonkezelő a tulajdonos

A trust az angol joggal párhuzamosan fejlődött Skóciában, azonban a legal és equitable tulajdonjog kettőssége nem alakult ki. A trustot a megbízás (mandate) és a letét (deposit) kombinációjának tekintették, jogi megítélése quasi contract. Németországban, Ausztriában és Svájcban a bizalmi vagyonkezelési konstrukció, a Treuhand általánosságban szinte teljesen megegyezik. A Treugeber (Fiduziant) és a Treuhänder között két jogügylet jön létre, egy dologjogi hatású és egy kötelmi jogi. A Treugeber átruházása a kezelésre szánt vagyont a Treuhänderre, ami alapján a Treuhänder tulajdonos (jogok, követelések esetében jogosult) lesz, vagyis harmadik személyek irányában a vagyonnal kapcsolatos minden jog (Vollrecht) megilleti. Emellett a Treugeber és a Treuhänder között létrejön egy szerződéses jogviszony is (pactum fiduciae), amelyben rögzítésre kerül, hogy a Treuhänder a teljes tulajdonjogához képest milyen jogosítványokat nem gyakorolhat, illetve milyen tulajdonosi jogok gyakorlására köteles. Ez a második jogviszony értelemszerűen megmarad a kötelmi jog szintjén, vagyis harmadik személyek irányában nincs hatálya. A német konstrukció jelentős hátránya a trusthoz képest, hogy a kezelt vagyon jogellenes elidegenítése esetén harmadik személy szerzőkkel szemben a Treugeber számára nem biztosít jogérvényesítési lehetőséget a kezelt vagyon hely-

reállítására. A szerző részletesen feltárja könyvében, hogy ezt egyéb jogintézmények alkalmazásával miként próbálják pótolni. Figyelemre méltó, hogy *ebből a szempontból* ebbe a csoportba sorolható a magyar szabályozás is, amely leginkább a német gyakorlaton alapul; jogilag a vagyonkezelő a tulajdonos. A Ptk. azonban lehetővé teszi a vagyonrendelő és a vagyonkezelő számára a harmadik személyekkel szembeni igény érvényesítését is, ami a trust szabályaival mutat hasonlóságot.

A kedvezményezett a tulajdonos

Hollandiában nem került bevezetésre a trust intézménye, bár az új holland ptk. megalkotása során voltak erre kezdeményezések. A Roman–Dutch law sajátossága a bewind (bewindhebber). A holland bewind esetében a vagyonrendelő olyan rendelkezést tesz, amely alapján a kedvezményezett (bewindgoederen) megszerzi a vagyon tulajdonjogát, azonban annak kezelésére a vagyonkezelő (bewindvoerder) jogosult és köteles is egyben.

Dél-afrikai Köztársaság, köztes megoldás

A dél-afrikai jogban a tulajdonjog egységét elismerik, ugyanakkor a személyeknek idegen dologbeli jogokat lehetőségük van alapítani. A trust angol hatásra kerül a dél-afrikai jogéletbe, amelyre a bírósági gyakorlatnak kellett válaszolnia. A halál esetére szóló (post mortem) trust megítélése tekintetében meghatározó jelentőségű volt az Estate Kemp v. Macdonald's Trustee-ügy, amelyben a bíróság a fideicommissum szabályait alkalmazva azt állapította meg, hogy a vagyonkezelő ugyan jogilag tulajdonos, de a tényleges tulajdonosnak a kedvezményezettet kell tekinteni.

Québec, alanytalan jog, célvagyon

A québeci ptk. 981a–981n szakaszaiba kerültek beépítésre a trust szabályai 1988-ban. E szabályok alapján nem került elközlönítésre az equitable–legal tulajdonjog egymástól. A Curran v. Davis-ügyben olyan ítélet született, amely szerint a kedvezményezett csak hitelező, de nem tényleges tulajdonos. Az 1970-ben végbement rekodifikáció során a szakmai vita különböző konstrukciók közötti választás kö-

rül folyt. Végül azt fogadták el, amely szerint a „trust” a tulajdonos, és bár a trust nem önálló jogi személy, maga a trust-vagyon mint célvagyon önálló jogalany. Ez az elvet követi a cseh ptk. is.

A célra rendelt trust (private purpose trust)

Az angolszász szabályozási modell alapján a trust konkrét kedvezményezett nélküli, célhoz kötött rendelése közérdekű célok esetében történeti kialakulása folytán általánosan érvényesül, míg a magán-célra rendelt trust (private purpose trust) csak szűk körben, kivételesen megengedett. Nemzetközi tendencia lett napjainkra a „hipermodern trust” elterjedése, amely elsősorban a vagyon hitelezőkkel szembeni védelmét valósítja meg. Az ily módon kialakított tulajdonjog feletti rendelkezés alapján sem a vagyonrendelő, sem a vagyonkezelő hitelezői nem támaszthatnak igényt a kezelt vagyonra. Mivel a trust jogviszonynak ebben az esetben nincs konkrét kedvezményezettje, így értelemszerűen annak hitelezői sem tudnak követelést támasztani a kezelt vagyonra. Összességében funkcionálisan ez a struktúra a québeci alanytalan vagyonjogi helyzetének felel meg, és a civiljogi dogmatikai hagyományokat szinte teljes mértékben felülírja.

A rendelkezési jog gyakorlása

Az angol trust esetében a vagyonrendelő nem adhat utasítást a vagyonkezelőnek, legfeljebb megszüntetheti a trustot, ha ezt a jogát kikötötte magának. A kedvezményezett helyzete már eltér ettől, hiszen az egyedüli kedvezményezett vagy a kedvezményezettnek összessége kérheti a trustvagyon kiadását, kezdeményezheti a vagyonkezelő elmozdítását stb. Emellett a kezelt vagyonból a kedvezményezettnek járó szolgáltatások, vagyon valójában a kedvezményezett várományát és vagyonát jelentik, amelyről a kedvezményezett szabadon rendelkezhet. A vagyonrendelő a kezelt vagyonhoz csak akkor juthat, ha saját maga is kedvezményezett, vagy a trust célja meghíúsul. Ebből eredően összességében a trustvagyon a kedvezményezett gazdasági tulajdonát képezi. A civiljogi rendszerekben a megbízási jogviszonyon alapuló vagyonkezelési modellekben a kezelt vagyon vagy eleve a vagyonrendelő

tulajdonában marad, vagy a megbízási megszüntetésével visszajár a részére.

Az olasz joggyakorlat sajátossága

Olaszországban még nem alkottak jogszabályt a trustról. Ettől függetlenül a trust sajátos úton elterjedt a gyakorlatban azzal, hogy a hágai egyezményt Olaszország 1989-ben ratifikálta és 1992-ben hatályba is léptette. Ez olyan értelmezést nyert, hogy az Olaszországban, olasz személyek által, olasz vagyonra, de külföldi jog alapján létesített trust érvényes, amelyet a hágai egyezmény alapján Olaszországban is el kell ismerni. Az olasz gyakorlat azt is bizonyítja, hogy a hágai egyezmény ratifikálása akár önmagában is elegendő ahhoz, hogy az angolszász kettős tulajdonjog bevezetésének nehézségeit elegánsan kikerülve és egyúttal a trust minden előnyének kihasználása mellett is van lehetőség a gyakorlat részére megfelelő megoldásra.

Az új magyar Ptk.-ban kialakított szabályozás jelentős mértékben *megközelíti* az angolszász trust intézményének szabályait. A szerző „jeges” hasonlattal élve érzékelteti, hogy a római jogon alapuló klaszszikus magánjogi dogmatika által a dologi és kötelmi jogi jogviszonyok közötti választóvonal a magyar jogban olyan szilárdnak tűnik, mind télen a folyó vizét a levegőtől elválasztó jégmező. A bizalmi vagyonkezelés szerződéses konstrukciója a vagyonrendelő és a kedvezményezett részére megalkotott harmadik személyekkel szemben is érvényesíthető. A bizalmi vagyonkezelési szerződés alapján ugyan nem került az új Ptk.-ba önálló idegen (korlátolt) dologi jog bevezetésre, de burkoltan mégis dologi jogi szabály található ennek a szerződésnek a szabályai között. Kérdés, hogy a konkrét jogvitákban a bíróság melyik utat választja, az angolszász szabályokat figyelembe veszi-e, vagy a magyar magánjog intézményeit fogja analógia útján alkalmazni. A könyvben válaszként az olvasható, hogy az első esetben a magyar magánjog tovább halad a globalizáció által megszabott és talán elkerülhetetlen úton. Ebben az esetben a vagyonkezelés tekintetében egy modern, külföldi befektetők által is érthető, értelmezhető felfogás érvényesülhet. A második esetben a vagyonkezelésre alkotott jogszabályok a külföldi-

ek számára kevésbé átlátható gyakorlata folytán megmaradnak a magyar kuriózumok szintjén. A könyv e részén a szerző személyes véleményét is kifejti a bizalmi vagyonkezelés magyarországi jövőjét illetően, ahol azt is olvashatjuk, hogy nem tartja elképzelhetőnek, hogy *egy-egy nemzetköziesített angolszász elvek és részletszabályok a magyar jogalkalmazás számára is kiegészítő funkciót töltsenek be*. A magyar jogalkotás elindult egy úton, amely további ugrást is feltételez, mégpedig a hágai egyezményhez való csatlakozást, melynek a Ptk. szabályozása alapján immár magánjogi dogmatikai akadály a nincs. A ratifikációval pedig az olasz tapasztalatok alapján olyan trustot alkothatunk, amelyet szeretnénk, vagyis egy újabb rést nyithatunk a XIX. századi pandektisztika által kimunkált civiljogi hagyományokon nyugvó magánjogi dogmatika zárt rendszerén.

A szerző majdhogynem a teljesség igényével, jogtörténeti és jogösszehasonlító ívet húzva, hivatkozásokkal gazdagon ellátott, 489 oldal terjedelmű, nyolc fejezetre tagolt munkájában az immár de lege lata jogkövető magyar közönség számára elméleti és gyakorlati segítséget nyújt a trust, illetve a bizalmi vagyonkezelés lényege és részletei megértéséhez. A szerző könyvét mint kuriózumot évtizedes kutatómunka eredményeként tette le az asztalra. Munkája során számos kutatóhelyet keresett fel Nagy-Britanniában, Svájcban, Hollandiában és Németországban. E recenzió a szerző engedelmével könyve szövegszerű megállapításait is tartalmazza. ■

Jegyzetek

- 1 Seiler: Trust und Treuhand. 22.
- 2 Moffat: Trust and Law. 22.
- 3 Ifj. Szladits: Az angol jogi trust-intézmény. 163.
- 4 A szerző Frank Kitto bíróra hivatkozott, aki szerint: „Adott jogi probléma megoldásának célja a jogok ilyen csoportját tekintve (ebben az esetben inkább kezeletlen ingatlannal kapcsolatos jogok, mint trust stricti sensu) valószínűleg több akadály, mint segítség eredetéből, ha az austini terminológia szerinti in personam vagy in rem jogokként próbáljuk ezeket osztályozni” – idézi a szerző Nolan Equitable property című művéből.